

Vocabulariu de Cangas del Narcea. Amestadura

JESÚS FEITO CALZÓN

RESUME: Ufiértase nesti trabayu un llistáu alfabéticu de términos del léxicu asturianu recoyíos en dellos pueblos del conceyu de Cangas del Narcea. Trátase d'una amestadura a un trabayu anterior del autor, *Vocabulariu de Cangas del Narcea*, asoleyáu nel númberu 6 de la coleición «Preseos» (Uviéu, ALLA, 2000). **Pallabres clave:** Lexicografía, Dialeutoloxía, Cangas del Narcea (Asturies).

Vocabulary from Cangas del Narcea. An addition

ABSTRACT: *This article offers an alphabetical list of Asturian lexical items compiled in several villages in the municipality of Cangas del Narcea. It is an addition to a previous work by the same author, Vocabulariu de Cangas del Narcea, published in the series «Preseos» (Uviéu, ALLA, 2000).* **Key words:** *Lexicography, Dialectology, Cangas del Narcea (Asturies).*

á: Interxeición. *Á Flora, ¿áu andas tola mañena?*

a barandón: En muita cantidá. *Ahí p'abaxo hai rebuyones a barandón.*

a cabritos: En grupos aislaos (la niebla). *Ta la niebla a cabritos, vei cambiar el tiempu.*

a esgaya [asgáya]: En muita cantidá, más de lo que se necesita. *Había caramelos a esgaya pa tolos nenos, ya entovía sobranon.*

a furtu: A escondías. *Nun guarda'l réxime, anda comiendo a furtu tolo que paña.*

a pie camín: A costa fecha. *Vieno a pie camín a traeme l'oruxu.*

abarrenar: 1. Tar cavilando siempre no mesmu. *Cheva*

tola mañena abarrenando a ver de qué manera va fe-lo. 2. Al.louquecer. Desque-y morrió la muyer ta tol día dando-y vueltas a lu mesmu, vei acabar abarrenando. 3. Dar un güelpe fuerte al balón col pía. Pón-gome yo de porteru si nun abarrenáis.

abondu: 1. Bastante, nin muito nin poucu. *¡Para, para, nun m'eches más que tengo abondu!* 2. Non poucu. *Pa esi ye abondu bastante, aínda ha de sobra-y.*

aborronar: Fig. fumar. *Ta tol día aborronando, vei acabar de los bronquios.*

abultar: Creer, opinar, paecer... *Abúltame muito eso que dices.*

acasel.lar: Tranquilizar, tar a gustu. *Esi nun piensa en trabayar, ta mui acasel.láu durmiendo la mañena.*

acerrilar: Agrupase'l ganáu pol aciu'l calor. *Tán nas ouveas acerrilando, güei van caer los páxaros de calor.*

acuéi: Espresión que s'utiliza pa recoyer el ganáu ya chevalu pa casa. *¡Acuéi! ¿Qué tas esperando, a que mosquen?*

acugul.lase: Encoyese faciendo un cogol.lu. *En cuantu y enseñóu la guiada acugul.lóuse ya nun regurgutóu.*

acuitar: Arramar el cuitu nas tierras. *Manulu ta acuitando no Rebol.lín.*

acutar: Reservar un sitiu pa una persona n'esclusiva o pa una cousa determinada. *Aiquí nun te puedes sentar, tén-golu acutáu pa Miliu.*

adulces: Pouquinín a pouquinín. *Vamos ir baxando dulces pa nun cansar.*

afaese: Alcontrase bien. *Marchóu pa Madrid ya nun s'afái.*

afayadizu, -a: Adecuáu, que s'afái bien. *Esti pueblu ía mui afayadizu, tolos que vienen alcuéntranse mui bien aiquí.*

aferriar: Axuntase (el ganáu, las personas...) buscando'l calor corporal. *Aferriái p'acó, que nun calecemos.*

aguantar: 1. Dase priesa, amenar. *Aguanta, acaba prontín pa poder marchar ceu.* 2. Tener por dalgo. *Aguántame por esti nenu mientras voi mocer las vacas.*

agüeiru, l': Cada unu de los canales que se faen nas presas pal regadú. *Abres tres o cuatro agüeiros ya después destapas el pozu.*

aigla, l': Nome común de las aves del xéneru *Aquila*, familia accipítridos, orde falconiformes ya por estensión outros xéneros de la familia. *Vimos un aigla pousáu no mourón de la cancel.la.*

aihó: Espresión que s'utiliza como saludu. *¡Aihó!, hai bien d'años que nun te veo.*

albanciar: Dexar de chover, estenar. *Vamos agora qu'albancióu un poucu ya asina nun nos moyamos.*

albardar: *Dir albardalas:* Espresión pa dicir que ta unu

a puntu de recibir una tunda, que vei cobrar. *Chevas tol día buscándolas, güei aínda veis albardalas.*

alfaya, l': Ferramienta, arabía. *Llevanta esa alfaya del suelu que veis esfoucicate contra el.la.*

al.lampar: Consumir el fueu rápidamente una cousa. *Prendióuse fou al bálagu ya al.lampóu tou nun santiamén.*

alpabardas: *Tar nas alpabardas, tar pensando nas alpabardas:* Tar distraíu, *tar en Babia*, tar pensando n'otra cousa. *Atiende p'acó, que parez que tas nas alpabardas.*

amecer: entemecer.

amecíu, -ida: Mezcláu, entemecíu. *Yá tien los güevos amecíos cola farina ya l'azúquiri pa fer las casadiel.las.*

amenar: Arrear el ganáu. *Acuéi'l ganáu ya amena que vien ahí la tona.*

amestar: Xuntar, mezclar. *¡Amestóu los dos cables ya menudas estrapal.lías qu'houbu!*

amontalgar: Atacar una enfermedá a la madera ya volvela quebradiza. *Esos tablones nun los pongáis nesi andamiu, que tán amontalgaos ya vais caer abaxo.*

amontalgáu, -ada: 1. Participiu de *amontalgar*. 2. Que se dexa, que s'abandona, que nun tien ilusión por nada (una persona). *Dexóula'l mozu ya tuvo amontalgada en casa nun sei cuánto tiempu.*

amorrináu, -ada: Que tien morrina, enfermizu. *Esi guah.e ta mui amorrináu, parez que nun come caldu caliente.*

anabáu, -ada: Inflamáu l'ubre de las vacas por causa d'una infeición. *Esa vaca tien l'ubre anabáu, vei quedar manca si nun-y ponéis unos fomentos secos.*

anarriáu, -ada: 1. Aterecíu de fríu. *Baxóu anarriáu del monte ya metióuse na cama* 2. Ruín. *Esi gatu ta anarriáu del tou, parez que lu comen las pulgas.*

andancia, l': Enfermedá infecciosa qu'ataca al mesmu tiempu a muitas personas o animales. *Había muita xente pal hospital quexándose de lu mesmu, debe haber algo d'andancia.*

andocha, l': Embutíu feitu col l.lombu'l gochu. *Hai qu'a-
verar la vara de las andochas pa cerca la l.lariega, si
non, nun curan bien.*

andueiru: *Correr l'andueiru.* Ir pola vil.la, salir de xara-
na. *Nun para en casa un momentu, ta tol día pol l.lu-
gar corriendo l'andueiru.*

aneichu, -a (~ aneyu, -a): Que tien muitu tiempu. *Los
cuartos d'esi son aneichos, nun te vayas a pensar
qu'enriquecú agora.*

aneyu, -a: *aneichu.*

angazu (~ engazu), l': Arabía feita d'un travesañu con
dientes ya un mangu l.largu. *Como-y dé la vuelta al an-
gazu voi pasate'l mangu pol l.lombu.*

anialar: Faer el nial, *aniar.* *La paxarina anialóu no co-
rredor de la panera.*

aniar: *anialar.*

antanu: L'anú pasáu. *La cosecha d'uva d'anguanu foi
abondu pior que la d'antanu.*

anublar: Cubrir el fou cola ceniza pa mantener las bra-
sas prendías d'un día pa outru. *Nun anublóu antes d'ir
pa la cama ya pola mañena nun había fou.*

apapaxar: Tener mieu. *Fuste mui sacudíu a tirate del
trampolín, pero... apapaxaba ¡eh!*

apartalizar: Atender no partu. *Tuvimos tola nueite
apartalizando la gurina ya nun truxo namás qu'un bra-
cu.*

apascaxar: Atontar, pasmar. *Apascaxa mirando pal ga-
náu, ¡bona afición tien ho!*

apear: Atar las patas d'alantre de las cabal.lerías pa que
nun marchen. *Hai qu'apear el pollín que nun marche
pal prau.*

apedrexar: Tirar piedras. *Tuvienon tola tarde apedre-
xándola ya nun-y dexanon un cristal sanu.*

apeirar: Tar a gustu en dalgún l.lau, tar a gustu con dal-
guna xente. *Si nun fuera qu'apeira muitu bien colos
amigos no chigre...*

arabía, l': Ferramienta, alfaya. *Fai más de dos años que
nun agarróu una arabía... menudu folgazán.*

arcas, las: *L.levantar las arcas.* Maniobrar el compostor
pa conxuntar los güesos de la espalda. *Esi nenu tien las
arcas caídas, hai que chevalu al compostor pa que-y las
l.levante.*

ariase: Estropiase la piel por aciu del fríu. *Tien las manos
ariadas que dan pena.*

arizu, l': 1. Envoltura con pinchos que protexe'l frutu de
la castañal. *Quedóu la curripa empicada d'arizos.* 2.
Infección que sal ente las uñas de los mamíferos ru-
miantes. *Esa vaca coxea mui, hai que corta-y l'ari-
zu.*

arramplar: Marchar con tolo qu'hai. *Entranon de nuei-
te ya arramplanon con tou cuantu había.*

arranar: Enfermar¹ el ganáu de sutru. *Arranóu-y una
vacu na feria a Antón ya nun hubo quien la salvara.*

arrancadeira, l': Tomar l'arrancadeira. Tomar la última
consumición. *Echamos l'arrancadeira ya marchamos,
que mañena ía día de garabuyos.*

arrancanabos, l': Xuegu infantil que consiste en l.le-
vantar del suelu a los que tán sentaos. Tien dalgunes
variantes. *Ma, esfouciquéime no suelu xugando al
arrancanabos.*

arrebater: 1. Retener alguna cousa pa que nun caiga. 2.
Retener a un animal o a una persona pa que nun corra,
atouzar. *Vei tu delante pa ir arrebatando'l ganáu.*

arrel.lumáu, -ada: Tontu de la cabeza. *Mialma si nun ta
igual que'l tú, sin xeitu nengunu ya arel.lumáu del tou.*

arribón: Mui arriba. *Tien namás qu'una baragaña al.lí
arribón en casa'l demoniu.*

arrobón, -a: Que fai trampas al midir o cuntar nos xue-
gos. *Nun seas arrobón, si non nun xuego más contigo
al gua.*

arrol.lar: Mover el trubiecu hasta qu'adormeza el nenu o
la nena. *Tuvi arrol.la qu'arrol.la hasta que canséi ya
nun fui pa dormilu.*

¹ Paez ser qu'había que sangrar al res nel intre pa que nun morriera, cla-
vándo-y una aguya o una navaya nel pescuezu.

artu, l': Espinu, matucu de ramas espinosas. *Sos tan folgazán que tienes los artos na puerta casa ya nun sos pa rozalos.*

aspaciu: Pouquinín a pouquinín. *Veí dándo-y aspaciu nun me lu vayas a romper.*

atabales, los: [Pl.]. 1. Atavíos, guarniciones de las calalerías. *Lu primeiru que tienes que faer ye aprender a pone-y los atabales al burru, ya después yá te subirás a él.* 2. Preseos necesarios pa faer un trabayu. *Tien tolos atabales tiraos por ahí ya asina nun los alcuentra cuando los necesita.*

atacáu, -ada: 1. Chenu, empicáu. *Iba'l maleteru l'autocar atacáu que nun entraba una paya.* 2. Sometida la camisa ya outras prendas nos pantalones. *Dexóulu la madre bien atacáu pa que nun tuviera fríu.* 3. Que ta n'ayenu (una persona). *Nun hai quién la aguante, ta atacada de los nervios.*

atafuñar: Tar trabayando sin sacar provechu. *Tuvo atafuñando tola mañena ya nun-y rindióu nada.*

atarecíu, -ida: Ateríu de fríu, encarabeníu. *Quedéi atarecíu después de caer al augua.*

atouzar: 1. Retener alguna cousa pa que nun caiga. 2. Retener a un animal o a una persona pa que nun corra, arrebater. *Pasa delantre ya atouza'l rebañu pa que nun cuerra muiú.*

atrochar: Enl.lamar, quedar atrapáu na l.lamuerga o na nieve. *Tienes que pasar sin parar, si non veis quedar atrocháu no mediu.*

augua, l': Agua. Cuerpu formáu pola combinación d'un volume d'osíxenu ya dos d'hidróxenu. || *Echar la buerra al augua, mexar.*

aventar: Tirar bien fuerte una cousa pa que recuerra una distancia. *Pasa tu p'abaxo ya aviéntamelu p'acó que lu alcance.*

aviar: Preparar pal camín. *¿Tas aviando la marcha?*

avíu, l': Preparación de daqué que se fai, polo xeneral, pa tol añu. *Con esti pouquinín yá tengo l'avíu pa tol añu.*

ayenu: N'ayenu, al.loquecíu, que perdió'l xuiciu por momentos. *Marchóu n'ayenu, nun vía por áu tinía qu'ir.*

badil.lu, el: Varilla de fierru que, calentada al roxu, val pa furar. *Saca'l badil.lu del fou ya fura esas costiel.las p'acabar la maniega.*

ballena, la: Cada una de las varillas que tienen pola tela'l paraguas. *Anda con un paraguas colas ballenas todas retorciás, ¡pa qué querrá los cuartos!*

banca, la: Plataforma, polo xeneral de madera, que s'utiliza pa estazar la roupa al l.lavala nel ríu o nel l.lavadeiru. *Apúrreme la banca hasta la vera'l ríu que yo nun puedo con tou.*

banzáu, el: Estacada que se fai nuna corriente d'augua pa desviala pal riego, pal molín... *Baxaba ríu abaxo ya salvóu que quedóu engancháu no banzáu.*

baraza, la: Cuerda de l.lana que s'usa p'amarrar daqué. *Amarró-y las madreñas al nenu con una baraza pa que nun se-y salieran.*

bardochu, el: Palu gordu. *Garróu un bardochu ya partiú-y lu no renazu.*

barganazu, el: Güelpe que se recibe, que se da con un bárganu. *Tuvo tola tarde buscándolas hasta que-y dio un bon barganazu.*

bárganu, -a, el/la: 1. Palu grande. *Garróu un bárganu ya casi lu muel a güelpes.* 2. Persona o animal más grande de la cuenta. *Menudu bárganu, poucu más nun pasa pola puerta.*

bastiada, la: Güelpe tormentosu, *bastu.*

bastu, el: Güelpe tormentosu, *bastiada.* *Vien el bastu de contra'l puertu, mañana tenemos la nieve aquí.*

batavuléu, el: Xiringón, movimientu bruscu. *Pegóu-y un batavuléu que lu dexóu temblando.*

batidera, la: Ferramienta compuesta d'una media l.luna de fierru asitiada nel cabu d'un mangu l.largu. *Amásame un poucu de cementu cola batidera a ver si remato esti trabayu.*

bichinal, el: Vanu que se dexa nas murias ya paredes de las fincas pa dexar pasu al augua de las presas. *Escarba bien no bichinal que ta tou tupíu de fuea ya arizos.*

bigardu, -a: Más grande de lo normal (una persona, un

- animal). *Ía un bigardu la cuenta pa xugar al baloncestu.*
- biruxu, -a:** Que tien los güeyos torcíos (una persona). *Dame muiitu reparu falar con él porque ya biruxu ya nun sabes pa ónde mira.*
- blingayu, el:** Amarre feitu con blingas. *Nun foi nin pa faceme los blingayos p'amarrar.*
- breda, la:** Chuvia que vien de l.lau. *Con esta bredda, nin paraguas nin nada, móyaste igual.*
- brozas:** Chambón, poucu curiosu pa los trabayos. *Vaya brozas que tas feitu, menuda chambonada fixesti.*
- brul.lu, el:** Cantidá de yerba, d'alcacer que se garra embaxo'l brazu. *Garra esi brul.lu ceba ya dá-y lu al pollín.*
- bruocu, -a:** Colos cuernos torcíos p'abaxo (un res). *Esi toru ya mui peligrosu, ya bruocu.*
- bugayu:** *Tar de bugayu.* Tar la fruta, n'especial las castañas, nel puntu de madurez que las fai caer solas. *Hai qu'esperar un poucu más que tean de bugayu, aínda nun se pueden comer.*
- buil, el:** Restos de materia seca (fueya, folguera...) que s'utiliza pa mul.lir el ganáu. *Voi pañar un poucu de buil al monte pa faer la camada a los gochos.*
- buizona, la:** *buízuna.*
- buizuna (~ buizona), la:** Pradera mui grande, tarrén mui grande de pastu. *Anguanu echóu muitas vacas pa la buizuna ya tien poucu pastu, van pasalo mal.*
- butaina, la:** Remiendu que s'echa a la bota o al odre. *Has de chevar l'odre rotu a Saturnu que ye mui curiosu pa char butainas.*
- buyigar:** Movese. *Nótase que güei ye festivu. Nun se vei a nadie buyigar por ahí.*
- cabás, el:** Maletu pa chevar los l.libros ya las l.libretas a la escuela. *El mayulón esi tiróme el cabás nel charcu ya emporcánonseme tolos l.libros.*
- cabecera, la:** *Subir cabecera.* Subir la tierra del fondu de la güerta al picu. *Chevo tol día subiendo cabecera ya toi baldáu.*
- cabidru, el:** Pórticu de la ilesia. *Tuvienon tola tarde xugando a soteitu no cabidru ya nun se moyanon nada.*
- cabruncu, el:** Enfermedá del ganáu. *Hai que falar col veterinariu, que nos dea daqué pa las cabras, que tienen el cabruncu.*
- cacagüés, el:** Frutu secu, turráu ya saláu, que se toma d'aperitivu. *Tráenos algo pa beber ya una bolsina cacagüeses, anda.*
- cacarañosu, -a:** Puercu, gastáu ya esconcháu pol usu. *Nun eches las papas nesi platu que ta tou cacarañosu.*
- cacasenu, -a:** Ruina (una persona). *Yá'l padre yera un cacasenu que nun valía dos reales.*
- cacha, la:** Furacu por onde s'enfila el filu na aguya. *Ía bien neciu, métese, si fai falta, pola cacha d'una guya.*
- cachelu, el:** Pataca partida ya cocida en pedazos grandes. *Güei voi cocer un butiel.lu con cachelos pa cenar.*
- calaborniegu, el:** *Parus caeruelus*, ferrerín. Ave paseriforme de la familia de los páridos d'unos 12 cm de l.largor colas alas ya'l rau azules ya mariel.lu por abaxo. *Fuimos a níos ya alcontramos unu de calaborniegu.*
- calabornu, el:** Árbol vieyu ya col tueru güecu. *Escondíuse dientro'l calabornu hasta que lu alcontraron los outros.*
- calea, la:** *caleya.*
- caleya (~ calea), la:** Camín estreitu ya malu. *Baxa con cuidáu pola caleya, nun vayas a caer ya mancate.*
- caleyu, el:** Trampa pa cazar l.lobos. *Taban buscando una ovea ruina pa meter no caleyu ya reclamar a los l.lobos.*
- cal.láxina, la:** Mandíbula. *Diou-y tal puñetazu na cara que-y rumpióu la cal.láxina.*
- calmacía, la:** Rayadina de sol ya calor cuando ta malu'l tiempu. *Vamos a aproveitar esti poucu de calmacía pa dar un tironcín.*
- calón, el:** Remoyón nel augua. *Daste un calón ya vienes pronto pa xantar.*
- caltrizar:** 1. Zarrar una ferida, una mancadura. *Tien ma-*

la encarnadura, tárdan-y mui en caltrizar las mancaduras. 2. Percibir con muncha intensidá'l fríu, la calor. *Fixo un fríu que caltrizaban los güesos.*

camba, la: Pieza curva de madera usada pa facer las ruedas del carru'l país. *Cortóu un rebol.lu tou retorcióu que viéno-y al pelu pa fer las cambas de las ruedas del carru.*

cambaletu, -a: Curvu, cambu.

cambiel, la, la: Aladru fuerte pa l.labrar las l.lombas. *Hai que pidir la cambiel.la al vecín que col aladru nun somos a l.levantar los piornos.*

cambón, el: Gabitu curvu de madera p'ayudase a subir a los árboles. *Quedóunos la garrucha en casa, voi ver si alcuentro una cana bona pa fer un cambón.*

cambu, -a: Curvu, cambaletu. *Amáñame l'aru en condiciones, que ta tou cambu ya nun soi a guialu.*

camil.legu, -a: Que trabaya pa una sola manu (un res). *Nun cheves a La Moinera, que ye camil.lega ya al.lí nun trabaya.*

camín, el: Nun l.llevar camín. Nun ser quien a faer una cousa, nun ser capaz de faer trabayar o d'enseñar a daquien. *Esi salióute rana, nun vas chevar camín d'él.*

campanín, el: Úvula, estremu del paladar blandu. *¡Abre la boca, déxame vete'l campanín!*

cana, la: Cada una de las ramas del árbol. *Cayóu-y una cana encima al pasar pol parque ya a poucu lu mata.*

cáncanu, -a, el/la: Persona mayor. *¡Ye un cáncanu de 50 años, qué vei casase, ho!*

candela, la: Flor del maíz. *Vien adelantáu'l tiempu, yá echóu candela'l maíz.*

candelina, la: Cada una de las bolas de pólvora que componen un fueu artificial. *Ta enredando colas candelinas, vei acabar queimándose.*

canil, el: Cada unu de los cuatro dientes caninos. *Enseñaba los caniles que naide s'atrevía a averase a él.*

capuneiru, el: L.lugar au se guardan las pitas. *Entróume la rapiega no capuneiru ya menuda zafra m'amañóu.*

carbiesu, -a: Blanquecinu por causa la xelada (un terrenu). *Vaya manta que cayóu, ta tou bien carbiesu.*

cardosu: Blanquecinu por causa la nieve (un terrenu). *Ta algo cardosu pol picu, pero nevar nun nevé nada.*

cardu, el: Tabla con púas que se-y pon al xatu pa que la vaca nun lu dexa mamar. *Pon-y el cardu al xatu qu'essa vaca hai que baxala mañana al mercáu.*

careisa, la: Vesa del xamón. *Pusiénonnos un xamón che-nu de careisa que nun había quien lu comiera.*

careisu, -a: Cardenientu. *Ta poniéndose careisu'l pan.*

carneiru, el: Corazón de la mazana. *Púlgame esas mazanas ya quíta-ys el carneiru que voi fer un bol.lu.*

carrasqueiru, el: Terrenu malu ya pedregosu. *Nesi carrasqueiru nun se puede semar nada nél.*

carrel.lín del rei, el: Osa Mayor. *Esta nueite ta claru ya vese bien el carrel.lín del rei no cielu.*

caruotu, el: Panoya de maíz ruína. *¡Cola tablada de maíz que tenía semáu ya nun pañóu más que cuatro caruotos!*

casupu, el: Casetu pequenu. *Gastóu los cuartos ya fixo un casupu que nun val pa nada.*

cazcarria, la: Restu duru de suciedá, de materia. *Ta tol día sacando las cazcarrias de las narices con los dedos, el mui gochu.*

cazu, el: Barbilla, al.largamientu de la mandíbula. *Pegóu col cazu na mesa ya mancóuse mui.*

ceba, la: Pación en verde. *Hai qu'ir buscar un viaxe ce-ba pa despachar güei'l ganáu.*

cernideras, las: [PI]. Ferramienta en forma d'escala que s'acopla a la masera pa peneirar la farina con dos peneras al mesmu tiempu. *Báxame las cernideras del gabitu que voi peneirar la fornada.*

cestón, el: Arte de pesca nel ríu. *Ta medrando'l ríu, esta nueite van los mozos a poner el cestón a las anguilas.*

chambón, -ona: Poucu curiosa pal trabayu (una persona). *Failo meyor, home, nun seas tan chambón.*

chambonada, la: Cousa mal feita, poucu curiosa. *¿Qué chambonada tas fiendo ahí, ho? Anda quítate d'ahí, déxame faelo a mi.*

chapeta, la: Personalidá. *Cal.la la boca, ties bien pouca chapeta, pelgar.*

chapinar: Dase priesa, entainar. *Chapina que nun chegamos a tiempu.*

chapón, el: Persona que tien por oficiu arreglar los cacharros rotos. *A lu primeiru anduvo de chapón polos l.lugares rumendando los cacharros ya nun ganaba pa comer...*

chapu, el: Ferramienta compuesta d'una plancha de fierro asitiada nel cabu d'un mangu de madera. *Debióu d'ir a echar l'augua al prau, porque pasóu col chapu al hombru.*

chata: *De chata. De válvula, gratis. Esta nun me costóu nada, salióume de chata.*

chiribías: Ensin chapeta, un naide, un cheva ya traí (una persona). *Ya un chiribías que vei colos de la feria ya vien colos del mercáu.*

chisgu, -a: Que tien un güeyu defectuosu. *Quedóu chisgu d'una pedrada que-y dienon de nenu.*

¡chivaiquí!: *¡tómachi!*

chouva, la: Páxaru grayón, grande ya prietu. *Va nevar, qu'andan las chouvas a bandadas.*

chufar: Chase p'alantre. *Menudu paraxismeiru, nun sabe más que chufar.*

ciesa, la: Ataque, acometimientu que te vien de sutrucu. *Dioume una ciesa de tos qu'a poucu m'afuego.*

cigua, la: Tener la cigua. Tar embruxáu. *Esta temporada salte tou al revés, parez que tienes la cigua, chachu.*

cirolal, la: *Prunus domestica*, árbol de la familia de las rosáceas, col tueru rectu ya paraza l.lisa nas canas más xóvenes. *Topéi un maderu de cirolal la cuenta pa fer un santu.*

cisculeiru, -era: Gulispión, que lu quier saber tou. *¡Esa cisculera... tien que tar siempre metiendo las narices onde nun-y interesa!*

cobrar: *¡Vas cobrar!* Espresión usada p'avisar de que se ta a puntu de perder la paciencia ya pasar a mayores. *¡Tas desquiciándome, güei tovía vas cobrar!*

coca, la: Nome común de los gusanos anélidos oligoquetos terrestres, principalmente los del xéneru *Lumbricus*,

Allolobophora y *Eisenia* de la familia lumbrícidos. Aliméntanse filtrando la tierra. *Vei sácame cuatro cocas pa char una chada a ver si saco un par de truitas.*

colambre, el: Envase pal vinu feitu de pelleyu. *Truxo un colambre de vinu pa la siega ya zampánonlu nun par de días.*

comicos, el/la: Que come mui mal (una persona, un animal). *Esi comicos nunca pa nada valdrá.*

compangu, el: Conxuntu de carnes (chourizu, toucín, morciel.la, l.lacón...) que se-y ponen al caldu pa que-y dean sustancia *¿Quiés más algu pa detrás del caldu o bástate col compangu?*

comparanza, la: Aición ya efeutu de comparar. *Eso nun tien comparanza colo que te dicía.*

consolda, la: Yerba curativa que, cocida, úsase pa caltrizar mancaduras. *Pañéi una pouca de consolda que siempre vien bien tenela a manu.*

corteyu: *En corteyu.* Castañas cocidas col pulgu. *Cocí castañas en corteyu ya tán bonísimas.*

cote, el: Midida igual al puñu zarráu. *Ye un tramposu, diximos que namás se podían contar dos cotes ya él siempre cunta tres.*

crepsu, -a: Mui reseco. *Nun se puede ir a segar agora pol calor, que ta'l trigu mui crepsu ya debuya tou.*

cuelmu, el: Atáu de paya sola, ensin granu. *Hai que mandar a Manulu pal culmeiru, que coloca mui bien los cuelmos ya nun se moyan.*

cuepu, -a (~ cuopu, -a): Enfadáu, mal encaráu. *Nun-y dexanon ir a la fiesta ya cheva cuepu tol día.*

cueva la rapiega, la: Cuevina na parte posterior ya baxa de la cabeza. *Faime cosquiel.las na cueva la rapiega.*

cugul.la, la: Val.legatu, val.lina. *Baxaban los perros cantando detrás del xabaril ya metiénonse por aquel.la cugul.la.*

cuitu, el: Escrementu del ganáu. *Dios ya'l cuitu faen mui tu, pero más el cuitu.*

culiestros, los: [Pl.]. Vel.laos, primer l.leite que da la vaca depués de parir. *Cata la vaca ya tíralu que nun hai más que culiestros.*

culmiel.la, el: Atáu de paya que s'utiliza p'al.lumar. *Cuando vuelvas pa casa cheva un culmiel.la que ta mui oscuru'l camín.*

culuebra, la: Nome común de las serpientes de la familia colúbridos, n'especial las que nun tienen venenu. *Nesi pozu nun vos bañéis que ta chenu culuebras.*

cumia, la: Cantidá grande de xente. *Esa casa nun puede medrar ¡cona cumia que tien alredu!*

cuopu, -a: *cuepu.*

¡curda!: *¡rrrra!*

curiosu, -a: Que tien facultades pa facer daqué (una persona). *Eso nun lo arregla namás qu'un curiosu, si non vei quedar una chambonada.*

curruscu, el: Cortezu del pan. *Come'l curruscu ya dexa la miga qu'engorda mui.*

cusariu, -a: Avezáu nel usu. *Tengo mieu, aínda toi poucu cusariu pa conducir.*

cutapada, la: Güelpe dau na cabeza. *Pegó-y una cutapada al xatu ya cayú redondu.*

cuxú, el: Sarpullú na pelleya. *Endilgó-y'l cuyú al desnudalu pola nueite pa bañalu.*

cuya, la: Matona (la vaca). *Tán engordándola pa cuya.*

cuzu, -a, el/la: Perru pequenu. *El nenu ta engayoláu col cuzu ya agora yá nun mira pa los outros grandes.*

darréu: Depués, siguidamente.

demisu, el: Vezu, hábitu, costume. *Garréi'l demisu de dar un paseín depués de xantar ya vienme mui bien.*

demu, el: Demoniu. Espíritu malinu. *Malos demos nunca te l.leven. || Nun vaya ser el demu, por si acasu.*

dentina, la: Vaca que nun echa palas ya nun se puede saber la edá que tien. *Volvíu cola dentina pa casa, esa yá sabía yo que nun la vendía.*

derrangáu, -ada: Doloríu pol cansanciu. *Nun soi a dar un pasu, quedéi tou derrangáu de la beil.ladera d'ayer.*

derroucar: Desbordar l'augua nas presas de riego cuando hai una torga que nun la dexa pasar. *Ta la presa chena de fueya ya baxa l'augua derroucada pola estaxa d'acó.*

desigualar: Sacar un güesu del xuegu. *Retorcíu'l pía colas madreñas ya desigualóu un nuyechu.*

didu, el: Cada unu de los cinco apéndices en que termina la manu. *¡Chachu, nun mete'l didu nel l.leite pa ver si ta caliente! || Poner el didu nas narices, amenazar. Púso-y el didu nas narices ya nun gurgutóu.*

dugal, el: Cuerda que se pon nel pescuezu del ganáu pa garralu. *Garra'l xatu pol dugal ya quítalu de mamar.*

embarcar: Dexar una cousa nun altu sin poder recuperarla. *Nun tires fuerte la pelota que veis embarcala ya quedo sin el.la.*

embarganáu, -ada: Que tien dificultá pa doblar (una persona). *Paré que ta embarganáu, nun se dobla nin pa pañar cuartos.*

embazar: Mancar a un res d'un güelpe mal dau. *Nun-y pegues a esa vaca no vacíu que veis embazala.*

embelustrar: Engañar. *Embelustrar dáse-y mui bien, nun ves que ye fía de tratante.*

embozar: Atascar l'aladru por aciu de la maleza de la tierra. *Da-y p'atrás un poucu al tractor que ta embozáu ya nun trabaya bien.*

empanicar: Meimar, tratar con mui mui. *Tas como quieres, tán tous a empanicar en ti.*

empel.lizar: Engrescar. *Tuvo empel.lizándolos tola tarde ya hasta que nun s'agarraron, nun paróu.*

empericutar: Poner nun sitiu altu. *Empericutánonse encima la pena pa l.librase de los l.lobos.*

empichizase: Ponese neciu ensin ceder, obcecarse. *Taba empichizáu nel.la ya nun había quien-y abriera los güeyos.*

empisna, la: Mancha fariel.losa na piel. *Tien la cara cubierta d'empisnas ya nun saben de qué ía.*

encarabeníu, -ida: Tiesu de fríu. *Tengo los deos encarabeníos de fríu ya nun soi pa garrar l'aguya.*

encerritar: Meter cizaña. *Tas ahí encerrita qu'encerrita... ¿nun puedes cal.lar la bouca?*

encesu, -a: 1. Prendíu, encendíu. *L.levantéime ceu ya dexéi'l fou encesu pa marchar.* 2. Coloráu pol sofocu. *Taba encesu de la caminata ya nun alentaba.*

encrespáu, -ada: Enfadáu. *Nun-y digas nada que güei ta encrespáu ya tovía va tomalas contigo.*

enfiláu, -ada: Borrachu. *Taba tan enfiláu qu'al andar paecía que-y mancaban los zapatos.*

enfile, l': Borrachera. *Ayer menudo enfile que tenía. Nun s'alcuerta de nada.*

enfocicáu, -ada: Enfadáu, que nun ta de bon humor. *Tu vienon tola tarde xugando ya'l mio vieno pa casa enfocicáu. Algo-ys debióu pasar.*

enforcase: Enredase los pías con dalgo. *Iba pola vera'l ríu ya enforquéime con una cana ya poucu más caigo al augua.*

engazu, l': angazu.

engolmáu, -ada: Sin espíritu nin xeitu. *Anda algo malu-cu, ta tol día engolmáu, metú na cama.*

enl.lamar: Atrol.lar, quedar atrapáu na nieve o na l.lamuerga. *Nun chegamos a subir al Puertu, quedamos enl.lamaos na Farruquita ya nin p'alantre nin p'atrás.*

entamos, los: Aperios pa xoncer las vacas. *Cheva los entamos pa xoncer las vacas cuando salgan del prau.*

entemecer: Mezclar, xuntar una cousa con outra, amecer, mecer. *Nun me lu pongas nin fríu nin caliente, entemécemelu un poucu.*

entocáu, -ada: entucáu (Cfr. Feito 2000: 24).

entol.lar: Poner a amol.lentar la madera pa qu'infle. *Hai que sacar la tina pa fuera ya chenala d'augua qu'entol.le.*

ermu, -a: 1. Que ta a monte, ensin cultivar (un terrenu). *Yá nun hai nadie que trabaye las tierras, queda tou ermu.* 2. Aplícase tamién a la xente. *Esti rapaz ta ermu del tou, nun se puede falar con él.*

esbarradura, la: Pedazu de tapín l.levantáu nos praos pol ganáu colas patas. *Tuvo sacando las presas ya arreglando las esbarraduras pa segar depués más a gustu.*

esbarruecar: Desfer los barruecos. *Hai que ir detrás del aladru esbarruecando la tierra, que quede curiosu.*

esbatuxar: Revolver con fuercia una cousa. *Esbatuxa bien pa que nun salgan grumos.*

escabezar: Desnatar el l.leite pa fer la manteiga. *Dexa'l l.leite no caldeiru qu'alce pa mañena escabezalu.*

escabildar: Perder el suenu. *Esta nueite escabildéime del tou ya nun pegué un güeyu hasta l'amanecerín.*

escaciplar: Maricar, andar tocando onde nun se debe. *¿Quién te mandó a ti andar escaciplando aiquí? Agora nun tien arreglu.*

escagazáu, -ada: Descompuestu, con trastornu dixestivu. *Anda escagazáu l'home ya cheva tol día dientro'l cuartu bañu.*

escaladas, las: [Pl]. Escalera de manu. *Toi fiendo unas escaladas pa subir al sombráu de la panera.*

escariáu, -ada: Maltratáu pol fríu o'l calor (el pelleyu). *Has de chate un pouquinín de pumada nos l.labios que los tienes toos escariaos de la xelada.*

escarrancáu, -ada: Qu'anda con dificultá por causa d'aguyetas, d'una enfermedá... *Desque cayíu de la moto anda tou escarrancáu.*

eschamazar: Remover los brazos ya las piernas al nadar nel ríu. *Qué va saber nadar, por dicir qu'eschamaza un pouquinín.*

esconderiel.las, las: [Pl.]. Xuegu infantil onde s'escuenden toos menos unu, qu'ía'l que tien que buscalos, *esconderite.*

esconderite, l': Xuegu infantil onde s'escuenden toos menos unu, qu'ía'l que tien que buscalos. *Pásanolu muito bien, xuegan al esconderite hasta las tantas de la nueite ya nun s'alcuerdan d'ir pa la cama.*

esconxurar: Sacar los malos espíritus que tán dientro d'un animal o d'una persona. *Ta'l ganáu embruxáu, tienes que l.lvalu a esconxurar.*

escorza, la: Recorríu apresuráu a pía. *Metíme una escorza detrás de los nenos ya cheguéi cola l.lingua fuera.*

escoubar: Rebuscar, esqueirar. *Escouba bien n'arca, que tien que tar ahí.*

esfarrapar: Desfaer. *Púxose él a da-y la vuelta a la tortiel.la ya esfarrapómela toda.*

esferreirar: Trabayar con fierros. *L.levas tola mañena esferreirando en casa ya nun dexas dormir a naide.*

esfoucicase: Caer de focicos al suelu. *Cámbia-y los zapatos al nenu que los tien tracamundiaos ya vei esfoucicase.*

esfrecer: Enfriar, poner más frío daqué. *Sácalu pal ventanu pa qu'esfreza un poucu, que ta mui roisu ya nun hai quien lu coma.*

esfueiráu, -ada: Escagaláu, que tien cagalera. *Tienen al nenu mui malu, nun sei cuántos días l.leva esfueiráu ya nun come nada que nun arroxe al momentu.*

esgazar: Rompese una cana d'un árbol. *Las canas d'esanisal van esgazar si nun-y ponen un forquetu.*

esquil, el: esquilu.

esguilar: Resbalar, esnidiar. *Nun te subas a esas penas, que veis esguilar nel mofu ya caer al augua.*

esmanchar: Escapar corriendo, apartase rápido d'algo que vei mancanos o fenos mal. *Los corzos esmanchanon namás que los goliendon (a los l.lobos).*

esmelgar: Vendimiar el miel de las colmenas ya los truebanos. *Güei ta mal día pa esmelgar, ta mui l.louru.*

esparbar: Xibrar el pulgu del granu. *Esparbar ía'l pior l.labor de la mayada, naide lu quier faer.*

espendoláu, -ada: Qu'anda a las carreras, con muita priesa. *Chamáronlu los amigos ya faltó-y tiempu pa salir tou espendoláu.*

espichar: 1. Quitar la espita a la tina'l vinu pa probalu. *¿Qué tal ta'l vinu? ¿Espichástelu yá?* 2. Morrer. *Tán esperando a ver si espicha pa heredalu tou.*

espingardu: Alta ya flaca (una persona). *¡Menudu espingardu, poucu más ya nun pasa polas puertal!*

espinicar: Garrar algo qu'ía mui pequenu colas uñas. *Tengo un escayu claváu nun deu, mira a ver si sos tu pa espinicalu.*

espolín, l': 1. Barullu de xente fiendo ruíu *¡Despertánonme! ¡Baxaban toos pola nueite pa la fiesta amañando un espolín!* 2. Bronca, pataleta. *Nun quería ir pa la escuela ya amañaba-y cada espolín tolas mañenas...*

espuela, la: Última consumición nel chigre. *¡Anda, echa la espuela qu'aúnda ya ceu abundu!*

espurri: 1. Fer una cousa más l.larga estirándola y estendiéndola. *Espúrrime bien la manta que nun me tapa los pías.* 2. Estirar los brazos pa desentucalos al mesmu tiempu que s'abre la boca. *Nun t'espurras delante la xente qu'ía de mala educación.*

esquilu (~ esguil), l': Nome común d'estremadas especies de roedores, fam. esciúridos, d'unos 40 cm. de l.largor de los qu'unos 20 son de cola. El más conocíu ía'l común *Scirius vulgaris*. *Anguanu nun se cuei nin una ablana, échanlas toas abaxo los esquilos.*

esquistu, l': 1. Petroleu p'al.lumar 2. Fig. Cantidá d'alcohol que se-y pon a una bebida compuesta. *Quítame un pouquinín d'esquistu ya échame outra piedra de xelu.*

esquitonar: Moyar cola esquitana. *Esquitánóume tola roupa ya púnxome pingando.*

estadía, la: Armazón feitu de madera pa tener polos maderos al serralos cola sierra d'aire. *Punxenon la estadía nel regueiru pa tar xunta'l montón de la madera.*

estampalar: Estal.lar, reventar, con fuercia ya ruidosamente. *Nun picóu bien las castañas ya cada poucu estampala una.*

estrapal.líu, l': Ruíu mui grande. *Vieno la tona de repente ya caían unos rayos con unos estrapal.líos que, mialma, metían mieu.*

esvaciar: 1. Caer al suelu. *Tábamos falando, esvacióu pal suelu ya quedóu sin sentíu.* 2. Chover muitu. *Cheva tres días esvaciendo augua como si fixera falta.*

falca, la: Rol.la de madera. *Vaya falca que tien de raíz esa castañal.*

farracada, la: Cantidá grande. *Maruxa pañóu una farracada nueces que nun fui pa traelas pa casa.*

farraspu, el: Pizca, pouquitina cantidá. *Ponme un farraspu más de café nel l.leite que ta mui claru.*

fatu, el: Trapu vieyu. *Pídi-y a to tía que vos dea unos cuantos fatos pa salir a correr l'antroiru.*

feixe, el: Carga grande. *Venían los dos tolos días bien cargaos, el fíu con una carguina ya'l padre con un bon feixe.*

ficias: Ponese en ficias, esperar algo de daquién. *Nun te pongas en ficias de naide, failu tu, que depués tou son problemas.*

figal, la: Árbol de la familia de las moráceas, de fueya caduca, non mui altu ya raigón poucu fondu. Tien el tueru gordu ya las canas casi horizontales. Cultívase polos sos frutos (figos). || *Figos en Courias, cagalera en Cangas*, dichu mui popular nel conceyu en referencia a las cualidaes laxantes d'esti frutu.

filandón, el: Xunta social pola nueite de los vecinos nuna casa onde, amás de la xera propia de la fila, fáense outras cousas pa divertise: beil.lar, cantar, cuntar cuentos... *Conociéronse nun filandón ya casáronse poucu depués.*

flen, el: Fiel del fégadu. *L.lava bien el fégadu ya quíta-y el flen con muiitu cuidáu, que nun rompa.*

folixa, la: Xarana, diversión. *Vaya folixa qu'había na fiesta, apeteecía quedase un ratu.*

forcáu, el: forquetu.

formal, el: Terrenu dedicáu a viñas. *Por enriba d'esas casas conocílu yo tou nun formal.*

forquetu, el: Cfr. *furquetu* (Feito 2000: 29).

foucina, la: fouz.

fouz, la: Ferramienta pa cortar en forma de media l.luna con un mangu. *Garra la fouz que vamos buscar unas folgueras pa fer un bascayu pa barrer el fornu'l pan.*

fouzar: L.levantar ya remover la tierra col focicu. *Tuvo'l xabaryl de nueite fouzando ente las patacas.*

freba, la: 1. Fibra de la carne. *A mi dame freba, dexa las patacas p'al.lá.* 2. Trozu de filu que se mete na cacha l'aguya pa coser. *Búscame una freba mariel.la no cesu la costura pa echar aiquí unas puntadas.*

freisuelu, el: Postre típicu d'Asturias feitu con farina, güevu, l.leite ya sal, fritu con muita aceite bien caliente ya dándo-y forma d'espíral (n'outras fasteras fáense

con la pasta más suelta, friéndolos con pouca aceite ya dándo-ys forma de torta fina). *Nun tomes esa augua colos freisuelos que van sentate mal.*

fueira, la: Descomposición, cagalera. *Tien una fueira que pasa más tiempu no bañu que fuera d'él.*

fueya, la: 1. Cada unu de los muérganos de forma laminar que naz nas canas o tueru d'un vexetal. *Esu planta vei secar, acuantayá que-y tán cayendo tolas fueyas.* 2. Trozu de papel. *Pásame un par de fueyas pa garrar unos apuntes.*

fumia, la: Nevada con ventisca que puede chegar a matar por asfixa. *Val más aguantar fumu que fumia.*

fungu, -a: Gangosu, que fala escapándose-y l'aire polas narices. *¿Nun conoces a esi...? Si hom, esi qu'ía un poucu fungu... que fala asina...*

furgaxa, la: Fueya delgada, polo xeneral n'espíral, que se saca al l.labrar la madera col cepillu o con outra ferramienta. *Paña bien todas esas furgaxas que vienen muiitu bien pa tizar el fou.*

furmientu, el: Masa que fai fermentar l'amasadura del pan. *Vamos dexalu l.leldar pa que'l furmientu trabaye bien.*

furmiga, la: Nome común de los insectos himenópteros de la familia de los formícidos, de tamaño variable ya color pardoscuro. Son insectos sociables. *Nun te sientes p'ahí que ta chenu furmigas ya van mordete.*

furmigos, los: [PI]. Postre fritu, feitu con miga de pan rebozada en güevu. *¿Fáigote unos furmigos pa merendar?*

furniquera, la: Abertura, fracu debaxo'l fornu pa echar la ceniza. *Mete los pías un poucu na furniquera a ver si te calecen.*

furrular: Facer bien las sos funciones. *Esti aparatín furrula muiitu bien, trabaya como'l meyor.*

galicosu, -a: Que tien una enfermedá de tresmisión sexual. *Vieno del África tou galicosu ya morrióu al poucu.*

gamachu, el: Cana del árbol, *gamaya.*

gamaya, la: Cana del árbol. *Corta todas esas gamayas que cuelgan que nun dan más que broza pal prau.*

gamayón, -ona: Alta ya desgarbada (una persona). *Menudo gamayón, esi valía pa xugar al baloncestu.*

garabata, la: Arabía formada por un mangu l.largu con un travesañu con muitos dientes curtiros nel cabu. Utilízase pa recoyer la hierba, el verde, las fueya... *Di-y la vuelta a la garabata ya solmené-y unos bonos mangazos.*

garabatu, el: Arabía formada por un mangu con tres o cuatro dientes de fierro formando ángulu rectu. Dixébrase ente *garabatu de fábrica*, de mangu más l.largu, con cuatro dientes finos ya redondos, ya *garabatu de fraugua*, de mangu más curtiu ya con tres dientes. *Fíxome'l ferreiru un garabatín bien guapu pa sal.lar el cebollu.*

garabeñu, el: Pedazu de madera mui retorcióu que nun val más que pa l.leña. *Parte pequeños esos garabeños que nun entran na cocina.*

garabuyu, el: Palu secu. *Pañóu cuatro garabuyos en tola tarde ya diz que ta reventáu.*

garduñu, el: Ferramienta pa remover la tierra compuesta d'un mangu curtiu ya, nunu de los estremos ya formando ángulu rectu con él, dos dientes de fierro. *Deixa'l garduñu pa tou padre ya garra tu un garabatu.*

gargaxu, el: *garguexu.*

gargüelu, el: *gurgüelu.*

garguexu (~ gargaxu), el: Saliva, flema o sangre escupida. *¡Siénta-y mui mal el tabacu, echa unos garguexos polas mañenas!*

gata, la: L.larva de los insectos lepidópteros, amerucada ya con muitas patas. *Nun vayáis xugar debaxo d'aquel.los pinos que ta plagao de gatas.*

gatuñar: Subir pol tueru d'un árbol o un poste vertical namás que colos pías ya las manos. *Subióu la corona a la pica L'Arbolón gatuñando como un esquil.*

gochu, el: 1. Nome común de varias razas de mamíferos domésticos de la familia de los suidos, xén. *Sus*, col

cuerpu macizu, cubiertu de serdas, cabeza grande con focicu ya oreyas grandes ya puntiagudas, patas curtias con cuatro didos ya cola curtia, *gurín*. *Matanon una xatina ya dous gochos pal samartinu.* 2. Insultu que se diz a las personas puercas ya o ensin escrúpulos. *Esi, menudu gochu, nun sabe más que metese colas empleadas.*

goláu, -ada: Pasáu nel tiempu (un alimentu). *Esa carne nun la comas que ta toda golada ya vei sentate mal.*

griñuela, la: Banceyu feitu nel momentu mesmu de la siega cuando la granxa tien tovía'l granu. *Vei fiendo griñuelas que truxenon poucos banceyos.*

guaciar: Morrer. *A esi quéda-y bien poucu pa guaciar, lleva la tierra na cara.*

güechu (~ güeyu), el: Muérganu ya aparatu sensorial pa ver. *¡Ya bien guapa, tien unos güeyos grandes ya claros!* 2. Furacu, especialmente'l de l'aguya, la zarradura. *Nun ía pa meter la chave no güeyu.* 3. Furacu nel pan o'l queisu. *El queisu ciego ya'l pan con güeyos.* 3. Capacidá p'acertar, p'atinar. *¡Mala centella te coma! Vaya güeyu que tienes, nun das una no quiciu.*

guelfu, -a: Que tien la caxada d'abaxo más l.larga de lo normal. *¡Casóuse con un guelfu qu'ía feu como un l.lobu!*

güelga, la: Camín na nieve. *Las caballerías más fuertes tienen que salir delante rompiendo la güelga.*

güénchiga, la: Vixiriga que sal pola mor d'una queimadura. *Saltó-y l'aceite caliente ya tien las manos chenas de güénchigas.*

güercu, el: Espíritu, apaición d'una persona muerta. *Van dos nueites que se m'apaez el güercu ya quedo escabildáu del tou.*

güeyu, el: *guechu.*

guilláu, -ada: Que perdióu'l xuiciu. *Ta guilláu como una zueta, nun se-y puede fer casu.*

guilopu, -a: Pelgarucu. *¡Esi guilopu! Nun me gusta nada qu'andéis con él.*

gulutrón, el: Borbotón de sangre o vómitu. *¡A esti gurín pinchástelu bien, mira que gulutrones echa!*

¡guó!: Espresión que s'emplega pa falar colos animales ya tranquilizalos, especialmente col ganáu vacunu.

gurgüelu, (~ gargüelu), el: 1. Parte d'alantre del pescuezu. *Garrólu pol gurgüelu ya poucu más afuégalu.* 2. Espaciu interior dende'l velu'l paladar fasta l'entrada l'exófagu ya la l.larinxe. || *De gurgüelu estreitu,* aplícase a la persona comicos, mal comedora o esquisita pa comer.

gurín, el: *gochu.*

gusarapa, la: L.larva d'insectu del orde de los plecópteros (*Pterigotas* heterometabólicos del superorde Ortoptéridos), que vive n'auguas dulces. Úsase como cebu na pesca fluvial. *Fexo una gusarapa artificial pa pescar que mialma si nun paré de verdá.*

¡gux!: Espresión que s'emplega pa falar col gochu, ¡yin!
iguáu, l': Cabritu de dos años (ente mamón ya castrón). *Pal día de nueiteviecha matamos un iguáu que taba bien bonu.*

imponer: Relevar a unu nun trabayu. *Vei a imponer a tou tú pa que venga a xantar.*

inda: Aínda, tovía, entá. *Inda nun chegóu, nun vei tardar muiitu.*

invisu, -a: Espantadiza, nerviosa (una persona, una animal, n'especial las caballerías). *Nun te montes nél qu'ía invisu ya vei tirate.*

ivernizu: Propiu del iviernu (el tiempu). *¡Ta ivernizu, si nun parez que tamos en xineiru!*

l.labiegu, el: Aladru de fierru, arabía pa l.labrar la tierra. *Mandó-y al ferreiru fe-y un l.labiegu pa semar el maíz.*

l.ladral, el: Custeriu, l.lateral del carru. *Hai que pone-y los l.ladrales al carru, si non nun cargamos nada ya hai que dar muiitos viaxes.*

l.laguazal, el: Charcal, terrenu con muiita augua. *Metió-se-y la pelota no l.laguazal ya nun son pa sacala.*

l.lambeculos: Que fai la pelota servilmente (una persona). *A esi pintó-y muiitu bien, tuvo tola vida de l.lambeculos ya agora mira cómo-y pagan.*

l.lambequiscas: Pequeñu ya falderu (un perru). *Va con esi l.lambequiscas del ramal ya paez una marquesona.*

l.lambericu, el: Dulce o que tien muiitu azucre (un alimentu). *¡Cúmu nun-y van caer los dientes si tol día ta colgáu de los l.lambericos!*

l.lancer: Notar tirantez ya dolor nas mancaduras por aciu de la infeición. *Tien unas pupas polas nalgas ya deben l.lance-y muiitu porque cheva tol día berrando.*

l.languanona, la: Mamíferu insectívoru acuáticu, *Galemys pyrenaicus*, de pelax pardu ya focicu ya rabu l.largu. *Nesi pozu bañámanos hasta que se chenóu de l.languanonas.*

l.leite, el/la: Líquidu blancu que se forma nas mamas de las femas de los mamíferos ya que val p'alimentar a las crías. *Nun me gusta'l l.leite solu, tengo que cha-y un pouquinín de café.*

l.leitona: Que ta dando de mamar a la cría una fema. *A la l.leitona hai qu'apurri-y un poucu más, que tien que criar el xatu.*

l.linguaniza, la: Embutíu feitu con carne de gochu picada ya metida nuna tripa l.larga ya estreita. *Esas tripas córtalas l.largas que son pa la l.linguaniza.* || *Ir a la l.linguaniza,* ir a cortexar el mozu a casa de la moza, acompañáu d'un amigu (l'embusteiru). *Manulu, güei tienes que venir conmigo a la l.linguaniza.*

l.lou: 1. Alverbiu de tiempu, depués, más tarde. *Yá lu fairé l.lou, agora nun tengo ganas.* 2. Alverbiu de mou, pronto, rápidamente. *¡Ouuu!, l.lou lu fixisti, nun sei cómo quedaría.* || *Ta l.lou,* saludu al dispidise. *Bueno, ta l.lou, yá nos veremos.*

l.lucia, la: Charcu xeláu, plancha de xelu no tarrén. *Nun pises nesa l.lucia que veis caer de l.lombu.*

l.lugar, el: Pueblu. Utilízase muiitu la forma diminutiva *l.lugarín.* *Esi nenu ta tol día de mingón pol l.lugar, vei salir un bon folgazán.*

l.luniega: Dizse de la vaca que sal al toru tolas l.lunas (tolos meses). *La Garbosa nun acaba d'empreñar, ta l.luniega del tou, vamos tener que vendela.*

mafa, la: 1. Saliva pastosa na boca. *Échame un papadín que tengo una mafa na boca que nun soi pa despegar la l.lingua.* 2. Sustancia pastosa ya esguilona que cubre'l cuerpu de las anguilas ya en menos cantidá, las truitas. *Gárrala con una fueya, si non, de la mafa que tien nun sos pa pañala.*

mal asientu: *Ser de, tener mal asientu.* Nun parar quietu. *Nun paras quietu nin un momentu, sos culu de mal asientu.*

maliera: Espresión d'asentimientu que suel usase de forma irónica. *Ye asina como te lu toi contando. Bueno, bueno, maliera.*

malucu, el: Granu encetáu ya con materia. *Nun andes colas uñas nesi malucu que lu vas poner pior.*

malvís, el: Páxaru del xéneru *Turdus*, de plumaxe parduscu o agrisao. *Enseñó-ys a los nenos el nial d'un malvís pa que vieran los pitinos.*

mancar: Producir un dañu o dolor por aciu de golpes o cortes na piel. *Caéu del freisnu ya mancóuse mui tu, nun sei si salvará.*

mancorniar: Atar la pata d'un res al cuernu pa qu'ande despacino. *Esi becerru hai que mancornialu pa que nun revuelva'l rebañu.*

mánguere, el: Rocío mañaneru que según la creyencia ía dulce ya polo tanto mui bonu pa las abeas. *Esti almíbare que fixiste, chacha, paez mánguere.*

maniviesu, -a: Palmesu, qu'anda colos pías abiertos. *Tou s'herieda chachu, tres fías ya las tres maniviesas como'l padre.*

manudu, -a: De muita bona manu pal trabayu. *Al miou fichu yá lu quixeras tu pa xenru, colo manudu qu'ía, ¡ho!*

marabayu, el: L.larva acuática de los insectos de orde Tricóptero (*Pterigotas* holometábolos). Viven n'augua dulce ya muios constrúin abrigos tresportables con toda triba de materiales. Úsase como cebu de pesca. *Llevanta unas piedras a ver si me buscas unos marabayos mientras echo ya unas echadas na estacada.*

marica, la: Nome común de destremadas clases d'aves paseriformes del xéneru *Motacilla*, que suelen vivir a la vera las corrientes d'augua. Son pequeños, col picu rectu ya'l rabu l.largu. *Esi guah.e pásase'l branu del pedregal al agua, si nun paez una marica.*

masoira, la: Arte de pesca con rede en forma d'embudu. *Búscame unos caracoles que voi poner la masoira nel ríu a ver si saco una truitinas.*

materia, la: Sustancia espesa de color mariel.lu averdo-sáu qu'apaez nas mandaduras ya granos. *Reventó-y un malucu na espalda ya chenóu la camiseta de materia.*

matrícula, la: *Dar la matrícula*, molestar, resultar pesáu o cafiante. *Nun se puede tar nesta terraza, hai venti nenos dando la matrícula.*

mazana, la: Güesu del quartu traseru de las vacas. *Chevóu un bon güelpa na mazana al entrar pol portiel.lu la corte.*

mazarucu, el: Nudosidá grande na madera. *Pegó-y col mazarucu'l cayáu na tiesta ya valtóulu pal suelu.*

mecer: *entemecer.*

medrana, la: Mieu, l.lerza. *Después de la medrana que garróu la última vez nun creo que vuelva faelu.*

melcu, el: Gurín de menos d'un añu. *Ía un melcu bien guapín el que l.llevanon pa casa pal samartinu.*

mengua: *morrer a mengua*, dir perdiendo la vida pouquinín a pouquinín pola mor de la fame, d'una enfermedad...*¡Güei chachu! Tien la muerte na cara, ta morriendo a mengua.*

mestedal, el: 1. Confusión, barullu. *¡Mialma qué cumia de xente! Naquel mestedal nun s'era a entender nada de lu que dicían.* 2. Terrén mestu, malu de pasar. *Nun subas polos Rebaos que tán nun mestedal que nun sos a pasar.*

miagar: Soníu que fai'l gatu. *Debió parir la gata porque tuve sintiendo tola nueite miagar a los gatinos.*

miachín, el: Trozu pequeñu pa prueba. *Nun me riñas que nun comí más qu'un miachín de nada.*

¡miánicas!: Espresión d'asentimientu. *Ía un rapaz de mui bona fe. ¡Miánicas se casa con el.la!*

mondongu, el: Preparáu a base de carne picada de gochu y/o xatu, pimentón, sal... col que se fai l'embutíu. *Hai que cha-y un poucu más de picante al mondongu ya da-y outru par de vueltas antes d'embutir.*

moneca, la: Castaña ruina, sin proveitu. *Las monecas nun las pañes, que nun valen nin pa los gochos.*

mormera, la: Enfermedá gripal. *Anguanu mialma chega'l branu ya nun quití la mormera d'encima.*

moscar: Salir d'estampida'l ganáu a buscar la sombra pola mor del calor ya las moscas. *Si echan las vacas a moscar nun te pongas delante que te chevan con tou.*

mugayu: *bugayu.*

murciel.la, la: Embutíu feitu con grasa de gochu picada, cebolla, pimentón, sal ya sangre, cocú ya curáu al fumu. *Écha-y un trocín de murciel.la'l caldu que lu entone.*

murica: *Esta sí que ye murica,* espresión que sirve pa l.lamentase. *Entróu l'osu no cortín ya nun dexóu un truébanu. ¡Esta sí que ye morica!*

muscanciu, el: Embutíu feitu cola tripa ya las vísceras del cordeiru. *A mi'l muscanciu nun me gusta, quiero más la l.linguaniza.*

musgu, -a: Suave ya mui delica no tratu (una persona). *Ta feito un musgu que nun me fío nada d'él.*

muxega, la: Embudu del molín, tolva. *Ayúdame a subir al sacu a la muxega, que yo solu nun puedo.*

muxu, el: Gatu. *Échái un pouquinín de l.leite al muxu no cazu.*

narvasu, el: Tueru del maíz en secu. *Teníal narvasu en corras na veiga ya tirómelu l'aire.*

nisal, la: Variedá de cirolar. *Xiringa la nisal pa pañar unos poucos de nisos debaxo.*

noxu, el: Ascu, sensación que nun ye agradable. *Viénome un golor a morrina que del noxu acabéi arroxando.*

nuxar: Repudiar, n'especial las aves, a la nialada. *Anduviestes escaciplando no nial au taba la paxarina gollando ya acabóu nuxándose.*

ocalitu, l': Nome común d'estremadas especies d'árboles del xén. *Eucalyptus,* fam. mirtáceas, de fueyas her-

mafroditas, de color mariel.lu, encarnáu o blancu, aisladas o xuntas n'umbelas. El frutu ía una cápsula poricida. Ía orixinariu de Australia, Tasmania ya Nueva Guinea. *Fai unos vahos d'ocalitu yá verás como quitas esa mormera d'una vez.*

oureacha (~ oureya), la: Muérganu esternu del sentíu del oyú. *Cuentos d'oureacha, traen sospecha.*

oureya, la: *oureacha.*

pachizu, el: Atáu de paya p'al.lumar na escuridá. *Apagóuse-ys el pachizu ya viénonse negros pa chegar.*

padana, la: *Iris germánica,* yerba perenne de la fam. iridáceas, de fueyas ensiformes, flores en cañuelu de color moráu, azul o blancu ya frutu en cápsula polisperma. *Arranquesti las padanas del fondu la güerta ya you nun quería tiralas.*

palacín, el: *paracín.*

palmesu, -a: Que tien los pías planos. *Vei marcando las dos menos diez, ta palmesa del tou.*

palpadiel.las: *A palpadiel.las,* andar al tientu. *Apagóse-y la l.luz ya salíu a palpadiel.las como pudo.*

pañaderas, las: Pinzas de madera pa garrar ya abrir los arizos de las castañas, *bornazas.*

pañar: Garrar colas manos dalguna cousa. || *Paña, que son de paré,* utilízase p'animar a coyer daqué.

papadín, el: *papadina.*

papadina, la: Cantidá que cheva la bouca, *papadín.* *¡Echa una papadina ya verás que buenu ta!*

paparote, -a: Atontáu, apampláu. *Anda paparote, quita d'aquí... que paré que tas apampláu.*

paparoxu, el: Arañón de patas curtias ya cuerpu grande. *Salíu gritando del quartu porque había un paparoxu nel teitu. Dan-y muita esgrima, ho.*

papulina, la: Mariposa, nome común de los imagos de los insectos lepidópteros. *Hai muitas papulinas pol monte, nunca tantas vi xuntas.*

paracín (~ palacín), el: Segunda pel.leya de las castañas. *Hai que quita-ys bien el paracín, pa nun alcontralu después nel platu.*

parandanal, el: Terrenu pinu ya mestu, malu pa trabayar. *Ta tol día escarbando nesi parandanal, vei caer a vuel-tas ya vei matase.*

paraxismeiru, -era: Presumíu, que se tien por muita cou-sa. *Salíu un paraxismeiru'l condenáu que nun hai quién-y tusa.*

paraza, la: Capa esterna del raigón, las canas ya'l tueru de los árboles. *Estropióuse la cinta al mete-y una fal-ca con piedras na paraza.*

parazu, el: Pulgu de las castañas, de las patacas... *Teníu una fame que metía las castañas na boca con parazu ya tou.*

parpayuela, la: *Dar la parpayuela*, hablar mui tu ya sin ton nin son. *L.levas tola mañena dando la parpayuela, vei pa casa a fer algo.*

parreiru, el: L.lugar au se guarda la yerba ya la paya. *Ía abonda fea, tien la boca que paez un parreiru.*

pascaxu, -a: Atontáu, pasmáu. *Quítate d'hai pascaxu, tas siempre atravesáu no mediu.*

pasíu, -ida: Muertu de fame. *Tien el ganáu pasíu del tou, nun mira pa él, había da-y un rayu vergüenza.*

pasmar: Secase la yerba de los praos por falta d'augua. *Anguanu si nun chueve un pouquinín nun sei qué va-mos pañar, tán los praos pasmaos del tou.*

pechar: Zarrar con chave. *Piecha bien nun vayan entrar los guah.es ya amañen una.*

pedresu, -a: De color gris ya pintas blancas (la pita). *Tien unos pitinos pedresos que nun acaban de salir del sue-lu.*

pegol.lu, el: 1. Cada una de las patas nas que se tien l' horru o la panera. *Prendíuse fou al horru ya nun queda-non más que los cuatro pegol.los.* 2. Pierna pequena ya regordeta. *Vei enseñando esos pegol.los... Mal rayu ve-güenza-y da.*

pel.la, la: 1. Bola de nieve. *Anduvienon a pel.lazos tola mañena cola nieve ya vinienon pingando pa casa.* 2. Trozu de manteiga que sal del odre acabante firila. *Sa-ca la pel.la na artesa ya adórnala cola cuyar.*

pémeque: Paezme que. *Pémeque vei chover.*

pendanga, la: Pendón, muyer de vida alegre. *ll Las pen-dangas ya los toreros, los dos años primeros.*

peneira, la: Instrumentu redondu pa separar el salváu de la farina. *Baxa la peneira del horru qu'hai que penei-rar la fornada.*

perendengues, los: Testículos. *Nun-y andes tocando los perendengues que tovía vei turriate.*

pergancias, las: *perganzas.*

perganzas (~ pergancias), las: Cadenas pa colgar el po-te al fou. *Acorta las perganzas que pega'l pote no tras-fugueiru.*

pescal, la: *Prunus persica*, árbol frutal de la fam. de las rosáceas, de tueru tirando a rugosu ya paraza roxiza. Ía un árbol que miedra poucu. Tien las fueyas lanceoladas ya l.lisas ya'l frutu ía comestible. *Plantéi antanu estas dos pescales ya anguanu yá me dienon piscos.*

pescardu, el: Pexe pequenu no ríu pareció a la truita. *Trú-xome unos pescardos estupendos pa dir a pichar al em-balse.*

pía, el: Estremidá del miembru inferior que se sofita en suelu y aguanta pol pesu'l cuerpu. *Pasó-y la rueda'l coche pol pía ya mancóulu bien.*

pibida, la: 1. Enfermedá de las pitas na l.lingua. *Esta pi-ta nun ía pa pasar la comida, debe tener la pibida.* 2. Simiente de dalgunas frutas. *Guarda las pibidas d'esi calabazón pa semar qu'ía mui tu bonu.*

picachón, el: Ferramienta pa trabayar la tierra, de mangu curtiu ya dos dientes de fierru no cabu, *picón.* *Cám-bia-y al nenu el picachón pol garabatín qu'esi pesa mui tu pa él.*

pichador, -ora: El que picha. *Sos más embusteru qu'un pichador no chigre.*

pichar: Sacar pexes o outros animales acuáticos del au-gua colas artes afayadizas. *Vien tolos días a pichar, ponse nesa echada ya tovía nun lu vi sacar una truita.*

picón, el: *picachón.*

piedralipe, la: Sulfatu. *Si baxas a Cangas has de subime un poucu de piedralipe pa sulfatar la viña.*

pintar: Resultar. *¡Tuvíesti una gran suerte con esi man-
guán, non, pintóute bien, malos demonios lu cheven!*

pioyupatu: Apel.lativu que s'aplica cariñosamente a los
nenos pequeños. *¿Aú va pioyupatu?*

pirabán, -ana: Pelgarucu, mangante. *Esi ta feitu un bon
pirabán, menudu piescu qu'ía.*

pítoxa, la: Flor del gamuetu. *Yá-ys salió la pitoxa a los
gamuetos, ta pasando la época.*

por aciu: Por mediación. *Consiguióu colocase por aciu
del cuñáu.*

prendas, las: [Pl.]. Amuletos que se-ys ponen a las mu-
yeres al parir pa que-ys venga'l l.leite. *Hubo qu'ir a pi-
dir las prendas prestadas pa ver si-y venía'l l.leite.*

prindar: Garrar el ganáu, retenelu cuando ta metíu no
monte ayenu. *Si prindar prindóu Beninu, ta bien prin-
dáu, esi ía de palabra.*

prixil, el: *Petroselenium hortense*, yerba añal o biañal de
la familia de las unbelíferas. Las sos fueyas úsasen co-
mo condimentu. *¡Mialma nun sei si voi tener prxil
abondu pa las morciel.las!*

pruyer: Escocer, resquemar. *Príyeme esta mancadura.
Eso ía que ta curando.*

puchera, la: Midida utilizada pa medir el vinu, entreme-
dias ente'l litru ya'l mediu litru. *Échame una pucheri-
na, anda, que toi secu del tou.*

punteiru, el: Travesañu de madera o fierru pa colgar de
las patas las reses na matanza. *Fixiste los punteiros mui
gordos. Nun hai quien los meta nel tendón.*

quilica: Parte esterna del aparatu xenital femenín. *Viva la
quilica ya'l chochu pa los de Madrí.*

quilicas: Enclenque (una persona), *quilliqueiru*. *Esi quili-
cas nun tien por media xostrada.*

quilliqueiru, -era: *quilicas*.

quimera, la: Amarradiel.la, pelea. *Corréi p'al.lí qu'ar-
móuse la quimera.*

rabasquera: *de rabasquera*, a traición. *Dio-y un par de
xostradas de rabasquera ya salíu chapinando.*

racar: Aprovechar al máximu la comida. *Saca esas va-*

*cas del prau, tán ahí racando ya tán esfamiadas del
tou.*

raigame, la: *raizón*.

raizón, el: *Raigame*, muérganu de las plantas al que-y fal-
tan las fueyas ya las flores ya que tira a medrar a la es-
contra'l tueru. Sírve-ys pa fixase al sustratu ya sorber
d'él las sustancias nutritivas ya l'augua. *Hai qu'arran-
calu col raizón, si non vuelve salir.*

ral.la, la: 1. Restos apegaos al culu'l pote. *Préstame re-
bañar bien la ral.la cuando faen arroz.* 2. Piedra pla-
na. *Búscame una ral.la pa calzar la mesa que nun se
xiringue.* 3. Xuegu de neños: dibúxanse polo xeneral
nuna ral.la nueve puntos en tres ringleras, xuncíos por
l.linias rectas ya con tres piedriquinas cada xugador ya
trátase de ponelas en llinia. *Chevan tola tarde xugan-
do a la ral.la ya nun cansan.*

rampla: Sin ferrar ya colos tacos mui gastaos (la madre-
ña). *Nun ye pa ferrar las madreñas, anda con el.las to-
das ramplas.*

rapa, la: Masa de pan frita n'aceite envede cocida no for-
nu. *Apartáime un poucu de masa pa faer unas rapas pa
la xanta que nun hai pan nengunu en casa.*

rapadoira, la: Instrumentu cola forma d'una paleta, pa
raspar la masera. *Dexa la rapadoira dientro la masera
que depués nun paez cuando fai falta.*

rebáu, el: Terrenu pindiu ya malu de trabayar. *Nesi rebáu
nun hai quien gadañe. Mete las oveas que lu pazan.*

rebodín, el: Banquete celebráu unos días depués de la bo-
da nel que se xuntan los novios ya los parientes más
cercanos. *Fixenon una boda por tolu altu ya'l rebodín
nun foi menos.*

recha, la: Trozu pan untáu con manteiga. *Merendéi un ta-
zón de l.leite con dos o tres rechas ya quedéi despa-
chada pa güei.*

rechu (~ reyu), el: Cordel. *Voi garrar un rechu ya atate
a la pata la mesa si nun paras quietu.*

recudir: Quitar l'augua sobrante de daqué. *Recude esa
roupa que nun pingue pa la d'abaxo.*

refuel.le, el: Arte de pesca no ríu, rede con forma d'embudu ya mangu mui l.largu, utilizáu principalmente nas remansas en tiempos de crecida. *Güei medró'l ríu, da-quién vei salir col refuel.le.*

remungar: Protestar. *Nun lu entiendo, siempre remunga por tou lu que se-y manda faer ya depués siempre acaba fiéndolu.*

renazu, el: Parte d'atrás del troncu de las persona ya de los animales. *L.levóu un guelpe no renazu va pa un mes ya inda nun ía pa movese.*

Renubleiru, el: Personaxe mitolóxicu encargáu de trasportar las nubes d'un l.lau pa outru. *Con esi sobreirón tas bien feu, pareces al Renubleiru.*

repol.lecer: Volver a nacer, gril.lar. *En cuantu que cayen non cuatro gotas, volvíu tou a repol.lecer dafeitu.*

respigu, el: Pel.leyu que se l.levanta na carne a la vera las uñas de las manos. *Mira ver si sos pa cortame esti respigu de xunta la uña que cada vez que toco nél, veo las estrellas.*

reyu, el: *rechu.*

ril.lar: Faer sonar los dientes. *Ta tol día ril.lando los caniles como un l.lobu, nun hai quien pare a la vera d'él.*

rinchar: Faer sonar un ruíu agudu. *Vienen ahí colos nabos, que suena'l carru rinchar.*

rixu, el: Xeitu, arte que se pon pal trabayu. *Non, vaya rixu, asina nun terminas pa güei.*

rodillu, el: Pañu de cocina. *Seca las cuyares col rodillu enantias de metelas no caxón.*

roucu, -a: Afónico, que-y falta la fala. *Tuvo dos días de folixa ya volvíu pa casa baldáu ya roucu del tou.*

¡rrrrrra!: Voz p'andar colas oveas, ¡curda!

rucar: Desfaer colos dientes. Esbil.lar la carne del güesu colos dientes. *Da-y un poucu de freba a esi nenu que cheva una hora rucando nesi güesu ya nun saca nada d'él.*

rutiar: Echar los gases del bandul.lu pola bouca fiendo ruíu. *Si rutia ye que ta bien fartuca.*

sabichegu, -a: 1. Que sabe mui. Espabiláu pa la vida. *A*

*esi sabichegu nun lu engaña cualquiera. 2. Que paraxis-
mea de saber sin saber nada. D'esi sabichegu nun hai que
fiase mui, piensa que lu sabe tou ya nun sabe nada.*

ságamu, el: Miol.la de la madera. *Entróu'l bícaru namás que nas piezas que tienen ságamu.*

salgueiru, -era, el/la: Nome común de estremadas especies d'árboles del xén. *Salix*, fam. salicáceas. Tien las canas cilíndricas, fueyas enteras ya flores en amentos. La so madera nun ía apreciatible. *Cortóu unas blimas del salguieru pa facer un maniegu.*

saltapraos, el: Nome común de numerosos insectos ortópteros que tiene las patas d'atrás l.largas ya fuertes, afayadizas pa saltar, *saltasucos*, *saltón*. *Pousósete un saltapraos no l.lombu ya nun te disti cuenta.*

saltasucos, el: *saltapraos.*

saltón, el: *saltapraos.*

sapos, los: Vixirigas que-y salen al ganáu dientro la bouca. *Hai que corta-y los sapos a esa vaca que van dos días que nun prueba bocáu.*

señu, el: Cantidá mui pequena. *Ainda ta mui l.largu, voi quita-y un señu por delante ya outru por detrás.*

solmenar: Maltratar con güelpes. *Solmenó-y unos cayadazos que lu desgració.*

sonzu, -a: Sin resistencia, débil. *Nun lu amarres con esi rechu, qu'ía mui sonzu ya vei romper.*

sopas: *Facer sopas*, xuegu nel que se fai saltar una piedra plana nel augua. *Vitorinu ía'l meyor fiendo sopas, ¡nun hai quién lu gane!*

Sumiciu, el: Personaxe mitolóxicu que se caracteriza por faer desaparecer misteriosamente las cousas. *Güei, ta-ba agora mesmu aquí ya yá nun lu veo, esto ía cousa'l Sumiciu.*

suponer: Colocar a la cría debaxo la madre acabante nacer pa que-y dea de mamar. *Busca un poucu paya pa suponer a la xatina no secu.*

surriada, la: Cantidá grande (referío a un líquidu). *Vaya surriada d'augua que cayéu, a poucu más salimos toos a nadu.*

- taja, el:** [Castellanismu]. Cachador, instrumentu pa saca-y punta a los l.lapiceiros. *Señorita, Saturnu quitóume'l taja ya nun me lu quier dar.*
- tálamu, el:** Cañuelu de del.las frutas, uvas, zreizas... *Trúxo-y de la güerta unos talaminos de grosellas pal nenu.*
- talanguera, la:** Cartola, suplementu que se pon nos l.laterales del carru. *Mánga-y las talangeras al carru que vamos a la yerba.*
- tanza, la:** Filu de nilón pa pichar. *Puso no carrete una tanza pa 5 quilos. Él qué creerá que va pichar.*
- tarantiel.lu, el:** Tesu pedregosu. *Báxate d'esi tarabiel.lu que veis baxar a vueltas.*
- tarantinas:** Chevar en tarantinas, chevar nel aire. *You nun quería ir ya entrambos chevánonme en tarantinas.*
- tartagueiru, -era:** Quien fala por falar. *Outru tartagueiru igual nun lu víu, cheva falando tola tarde sin saber nada lu que diz.*
- tatarrete, el:** Afición a la bebida. *Nesa casa gústa-ys a toos bien el tatarrete. Nun-ys dura nada el garrafu'l vinu.*
- tesu, el:** Elevación del terrenu. *¿Nun la endilgas desde aquí? ¿Nun la ves al.lí arriba no tesu?*
- tinieblas:** *Fer las tinieblas*, actu relixosu del Xueves Santu, que consiste n'armar un gran estrueldu dientro la ilesia, faciendo sonar carracas ya dando güelpes no suelu con parazas de castañal. *Tamos preparando las parazas pa baxar a la ilesia a fer las tinieblas.*
- tolena:** De pouca seriedá (una persona). *A esi tolena nun se-y puede creer muiitu.*
- ¡tómachi!:** Espresión usada pa guiar las cabras, *¡chivaiquí!*
- topizu, el:** Cuerpu estrañu que se mete nos güeyos. *Entróume un topizu nun güeyu ya faima chorar. Mira a ver si sos pa sacámelu.*
- tortel.la, la:** Mancha con sarpullíu na piel. *Saliéron-y unas tortel.las nun brazu, debió picalu algún bichu.*
- toucín, el:** Carne grasa del gochu, n'especial cuando ta salada. *|| Pola señal de la santa canal, comi toucín ya fíxome mal, vieno'l ratín ya eché-y un cachín, vieno'l gatu ya chevóume un pedazu.*
- touzu, el:** Tueru de la berza. *Enxertóu una nisal no touzu d'una berza ya aprendíu muiitu bien.*
- trabar:** Amarrar las patas, una d'alante ya outra d'atrás. *El caballu nun pudo marchar, que taba trabáu.*
- trapiar:** Nevar abundantemente con faloupos. *Tuvo trapiando tola nueite ya pola mañena nun fuimos a salir de casa.*
- trazas, las:** Xeitu, arte que se pon pa trabayar. *Non, colas trazas que pones nun puede salite bien.*
- treita, la:** Regueiru secu. *Fixenon la cabana na treita, pero como vuelva a haber inchenta, a buen seguru que-ys la cheva.*
- truchina, la:** Enfermedá del ganáu.
- tueru, el:** Troncu de los vexetales. *Arrinca esos tueros de la tierra pa semar el maíz.*
- tumbu, el:** Bultu na piel. *Esa vaca ta enferma. Ta chena de tumbos pol l.lombu.*
- tuña, la:** Depósitu pal cereal. *Hai que meter el trigu pa la tuña, que nun s'estropie.*
- turrón, el:** Tapín, mazacote de tierra apegáu a las raíces de la pación. *Voi pal prau a sacar los turrones de las presas.*
- turruchos, los:** [Pl.]. Fégedu encebolláu. *En sacando'l fégedu, chévalu a túa tía que faiga los turruchos.*
- uñeiru, l':** Infección debaxo la uña. *Tuve sal.lando la güerta ya cuí l'uñeiru nun didu.*
- vagar:** Recueyo'l refrán *Cuanta más priesa, más vagar*, que se diz cuando hai retrasu al facer una cousa por complicaciones qu'apaecen nel últimu momentu.
- valdiéganu, el:** Planta enredadera, que gatuña polos árboles. *D'esas salgueiras cuelgan unos bonos valdiéganos pa enrestrar el maíz.*
- valeiru:** *Ir de valeiru*, ir ensin carga. (Cfr. Feito 2000: 50).
- valeyú [baléiu], el:** La primer fruta que cai de las castañas en tiempu de castañas pero que nun tien valor. *Dientro d'ochu días hai castañas, yá ta cayendo'l valeyú.*
- vallada, la:** Estacada, remansa no ríu pa sacar l'augua pal riego de los praos. *Hai qu'arreglar la vallada, escapa tol augua por baxu ya nun va nada pal prau.*

valtar: Tumar lu que ta dreitu. *Entamaron a valtar árbolos ya dexanon el monte peláu, quedóu a matarrasa.*

vanu, el: Cribu feito de pelleyu d'ouvea pa esbanar el maíz. *Sacáime bien el pelleyu de la ovea pa faer un vanu que l'outru acabóuse.*

varada, la: Güelpe de caña del pescador no ríu. *Voi echar unas varadas nel embalse pa entreteneme un poucu.*

vecera, la: Turnu, vez. *Hai qu'ir echar l'augua al prau que güei ía nuesa la vecera.*

vel.laos, los: [Pl.]. Culiestos, primer l.leite que da la vaca depués de parir. *Hai que dexar al xatín mamar poucu qu'esos primeros vel.laos pueden fe-y mal.*

vencíu, -ida: Tar mui cansáu. *Dexóume vencíu la caminata pol monte. Nun soi a dar un pasu.*

ventosu, -a: Qu'anda en celu (un animal). *Anda la borri-ca ventosa, hai qu'echala al burru.*

verde, el: Pación pal ganáu. *Foi al verde pa da-ys daqué a las vacas de nueite.*

veta, la: Frenillu de la l.lingua. *Tuvienon que quita-y la veta de la l.lingua porque falaba que nun se-y entendía.*

vetú, el: Bozal. *Dicen que'l cachicán ponía-ys un vetú a los vendimiadores pa que nun comieran las uvas.*

vieyu, el: Paya mui triturada que sal de la mayadora. *Baxa un vieyu del parreriru pa mezclalu cola yerba.*

viluvilu, el: Xuegu que consiste en l.levantar a un nenu por encima de la cabeza ya soltar daqué pa garralu al baxar. *Tuvo xugando col nenu tirándolu al viluvilu ya prestó-y pola vida.*

vinieya, la: Caleyá estreita, polo xeneral ente dos casas o edificios. *Andaba detrás de los gatos ya metiéndose pola vinieya.*

virón, -ona: Con *vira*, por exemplu, el caldu o'l l.leite que queda depués de faer la manteiga. *Güei nun te salíu'l caldu bien, quedóute virón.*

viva, la: Güevu del pioyu. *Vieno de la escuela plagáu de vivas, hai andancia de pioyos.*

vurruola: En celu (la gocha). *Esta gocha hai que chala al vurrón que ta vurruola.*

¡xa!: Voz pa enguizar al perru.

xabardu: Mozu grande ya brutu. *¡Vaya cachu paisanu, menudu xabardu! (Cfr. Feito 2000: 50).*

xácara, la: Broma. *Nun andes en xácaras, déxate de faer el tontu.*

xacarelu, -a: Que ta en xácaras de continu. *Nun sei cúmu t'atreves a dexar eso en manos d'esi xacarelu.*

xarana, la: Folixa, xaréu... *¡En chegando El Carme, xarana a dolor!*

xatu, el: Cría de la vaca. *Vaya xatu culón que truxo La Guapina.*

xeitu, el: Arte pal trabayu. *¡Vaya xeitu que tienes! Cúmu se nota que nunca la marcaste.*

xilingueiru, -era: Xonce, débil, ruín. *Nun te fíes d'esa cana que ta mui xilinguera.*

ximiélgar: Menear, mover d'un l.lau pa outru. *¡Muitu se ximiélga la ponte, nun séi!*

xiplu, el: Instrumentu pa xiblar. *Fíxome un xiplu d'una cana de sabugu.*

xiringuetu, -a: Que-y falta estabilidá. *Esi tayuelu ta mui xiringuetu, veis acabar no suelu.*

xixa, la: Xeitu, arte pal trabayu. *Vaya xixa que tienes, nun vales pa nada.*

xostrear: Dar bofetadas. *Metióuse con el.la ya xostreólu en condiciones.*

¡xu!: Voz pa espantar a las pitas.

¡yin!: Espresión que s'emplega pa falar col gochu, *¡gux!*

zácara, la: Cada una de las estremidades posteriores d'un animal. *Chevantóu las zácaras ya mangó-y una pata-da qu'a poucu lu desgracia.*

zacarazu, el: Güelpe dau o recibíu cola zácara.

zafra, la: Estropiciu mui grande. *Metiéndose ente las patacas ya vaya zafra qu'amañanon.*

zarapicar: Caer pal suelu. *Tropecéi colas madreñas ya zarapiquéi con tou.*

zarzaleiru, -era: Con muitu meimu, demasiaio meimosu. *Esi nenu bien zarzaleiru ía, ta tol día colgáu de la madre.*